બનામે ખુદા

ખુદી ઓર ખુદા

નામના

આગા ઇબ્રાહીમ મહેશર સાહેબના ખાસ લખેલ
નાટકનાં ગાયનો.

પ્રગટ કરનાર

ધી ન્યુ ઉર્દુ થીએટ્રીકલ કંપની

અમદાવાદ.

માલીક:—ફીરોઝ ખરશેદજી કારંજાવાલા.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

આવૃતી પહેલી નકલ ૨૦૦૦.

હી. સ. ૧૩૩૮ સને ૧૯૨૦.

કી. ૦-૩-૦

આ ચોપડી વકીલ પઠાણ તુરખાન અમીરખાને પોતાના
અમરસિંહજી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપી. લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

ખુદી ઓર ખુદા નાટકનો ટુંક સાર.

પ્રવેશ ૧ લો.

બાગમાં સાહેલીઓનું ગાતાં નજર આવવું. અસમતઆરાનું આવવું. અને ચમેલીનું રસીદના આવવાની ખબર આપવું. પછી સાહેલીઓનું જતું રહેવું અને અસમતઆરાના આશીકને ચમેલીનું લાવવું. બન્નેમાં પ્રેમગોષ્ટી થવી અને પછી રશીદનું જવું અને રશીદના ગયા પછી સઇયદનું આવવું. અસમતઆરાના બાપ શાહ-તબરેઝનું માથું કપાયાની ખબર આપવી. અસમતઆરાએ પોતાના બાપનું માથું કપાયાની વાત સાંભળી ઘણીજ આતુર્તાઇથી નીરાશ થઇને બેહદ ગમ કરવે, ગઝબાનનું શાહ તબરેઝનું માથું લેઇને આવવું અને પછી અરસપરસમાં વેર લેવાની વાતચીત અને સઇયદનું કેદ થવું. અસમતઆરાને કેદ કરી ગઝબાને પોતાની બહેનની દાસી તરીકે મોકલવું.

પ્રવેશ ૨ જો.

દીલરૂબા અને ગુલનારનું આવવું અને ગુલનારના આશીક હમીદના હાથનો રૂમાલ આપી ગાયન ગાવું. પછી ગુલનારનું જવું અને હમીદનું આવવું. બંનેમાં પ્રેમગોષ્ટી થયા પછી હમીદનું ખંજર મારવા ચર્ચા કરવું અને દીલરૂબાનું અટકાવવું. ગુલનારનું આવવું અને હમીદ ા દીલરૂબા બંન્નેના નીકા પઢાવવું.

પ્રવેશ ૩ જો.

ઘરઘસીટ નામના એક મહાન ઉડાઉગીર ઠગારો અને ધુતારો રેસની ખરી, ટીપો બહાર પાડી શકે છે એમ લોકોને જાહેરમાં મનાવતો રહી પોતાના ગજવાં ભરતો રહે છે. શરહને એક ચુસ્ત ઘરડો શોખીન નામે જગલોલ અને ઘરઘસીટની મુલાકાત જગલોલ નેટીવ ઠગારાની ઠગબાજી. લોકોને પણ થાપ આપી પૈસા કમાવાની ઘરઘસીટની ઉસ્તાદી.

પ્રવેશ ૪ થો.

દીલરૂબાનું મકાન. દીલરૂબા અને અસમતઆરાનું આવવું અને દીલરૂબાએ અસમતઆરાને દીલાસો આપવો. અસમતઆરાને લેઇને બન્નેનું જવું, પછી દીલરૂબા તથા ગઝબાનનું આવવું અને ગઝબાનના ખોટા કૃત્ય માટે પોતાની બહેન દીલરૂબાનું ગઝબાનને સમજાવવું. તે દરમ્યાનમાં કેદ થએલા મરહુમ શાહ તબરેઝના સગાંઓની ખબર આપવી અને પછી કેદીઓનું આવવું અને દરેક કેદીથી પોતાના નીચ ગુમાન જેવા ખ્યાલથી પોતે પોતાને ખુદા કેહવડાવવું. અને કેદીઓએ ઇન્કાર કરવો પછી એક એક કેદીને મારવાનો ગઝબાન હુકમ આપે છે અને તે દરમ્યાનમાં તેની બહેન દીલરૂબાનું પોતાના ભાઇ ગઝબાનને સમજાવવું અને બાદમાં એક કેદી નામે આબેદાએ શ્રાપ આપવો અને મકાનનું ફાટવું. સત્યનો જય અને પાપનો ક્ષય.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો.

રશીદનું ગભરાએલા આવવું અને પછી હમીદનું આવવું. બંનેમાં પોશાક બદલવો અને પાછા રસીદનું જવું. પછીથી કોટવાલનું આવવું અને હમીદનું કેદ થવું.

પ્રવેશ ૨ જો.

સાહેલીયોનું ગાતાં આવવું. ગઝબાનનો અસમતઆરા પાસે પ્રેમ જાહેર કરવો. અસમતઆરાનું સતીત્વ બચાવવું અને ગઝબાને અસમત-આરાપર બળાતકાર કરવા તલવાર ખેંચવી. દીલરૂબાનું આવવું અને પોતાના ભાઇને નીચ કૃત્ય કરતાં અટકાવવું. કોટવાલનું રશીદના ધોકામાં હમીદને કેદ કરી લાવવું. ગઝબાન અને હમીદ વચ્ચે તકરાર. હમીદનું જાહેર થવું. ગઝબાનનું વિષમય થવું. ગઝબાને હમીદને મારવા વધવું. દીલરૂબાથી હમીદનો બચાવ અને દીલરૂબા અને ગઝબાન વચ્ચે તકરાર. ગઝબાનનું બંન્નેને મારવા જવું. રશીદથી બચાવ.

ટેબલો.

પ્રવેશ ૩ જો.

જગલોલનું મકાન.

બુઢ્ઢા જગલોલની નવજવાન મોહરદાર લયલાની તકરાર. રેસમાં જગલોલ જીતેલો હોવાથી ધમચકરી. લયલા અને જગલોલના ખ્યાલી વીચારના ધરઘસીટનું મહેમાન થઇ આવવું જમતાં જમતાં ધરઘસીટ અને લયલા વચ્ચે પ્યાર.

પ્રવેશ ૪ થો.

જંગલ.

અસમતઆરા અને સૈયદનું આવવું. અસમતઆરાનો પોતાના નસીબ ઉપર વીલાપ કરવો. ગઝબાનના સીપાઇઓએ આવી બંન્નેને કેદ કરવા. સૈયદનો વધ કરવો.

પ્રવેશ ૫ મો.

ધરઘસીટનું મકાન.

ધરઘસીટે બુઢ્ઢા જગલોલને ફસાવવા પોતાના ઘરનું ફરનીચર ભાડે રાખ્યું છે. જગલોલનું આવવું. જગલોલ અને ધરઘસીટનું જમવા બેસવું તેટલામાં ધરઘસીટનો નોકર—અક્કલનો નમુનો—ગપ્પીનું એક બનાવટી કાગળ આપી જણાવવું કે તે તેની બૈરીનું છે. ધરઘસીટનું ફરેબથી રડવું. જગલોલનું આશ્ચર્યમાં પડી કાગળ વાંચી ધરઘસીટને સમજાવવું કે એક છોકરી તમારાપર આશક છે પરંતુ તેણીના માબાપ નહિ હોવાથી તે તમારી સાથે લગ્ન કરી શકતી નથી. તે છોકરીનો પોતે બાપ બની ધરઘસીટ સાથે લગન કરી આપવા જગલોલનું બંધાવું "પોતાના હાથે પોતાનાજ પગપર કુહાડો."

પ્રવેશ ૬ ઠો.

મહેલ.

અસમતઆરાની ઝેર પી આપઘાત કરવાની તૈયારી—રુસ્તુમ બાદશાહ એટલે પોતાના બાપની રૂહનું પ્રગટ થવું અને આપઘાત કરતાં અટકાવવું. પોતાના પીતાના ખુનનું વેર લેવા પ્રતીજ્ઞા

કરવી. રશીદનું. આવવું અસમતઆરાને રશીદના આગમનનું પ્રયોજન પુછવું. ગઝબાનનું આવવું. રશીદને પોતાના પંજામાં સપડાએલો જોઇ ખુશ થવું. એક બીજા સાથે તકરાર—અંદરથી આગની બુમ. ગઝબાનનું ને સાંભળી અંદર જવું. હમીદનું આવવું. રશીદ અને અસમતઆરાને નસાડી મુકવા પાછળથી ગઝબાનનું આવવું. હમીદને જોઇ આશ્ચર્ય તેમજ ગુસ્સે થઇ મારવા જવું. દીલરૂબાનું આવવું. હમીદનો બચાવ.

પ્રવેશ ૭ મો.

ઘરઘસીટનું મકાન.

ઘરઘસીટના લગનનો દીવસ—વાહરે કરામત? મુર્ખ જગલોલે પોતાના હાથે ભુલમાં પોતાની બૈરીના લગન ઘરઘસીટ સાથે કરી આપવાં પણ પેલી બુઢીયા શું કહી રહી છે?

પ્રવેશ ૮ મો.

મહેલ.

ગઝબાનનું આબીદાને પોતે ખુદા છે એમ કહેવડાવવા સમજાવવું. આબીદાનું મક્કમ રહી ના કહેવું. બળતા પહાડનો દેખાવ. આબીદનો શ્રાપ આપવો. બળતા પહાડનું ઓલાઇ જવું અને દાશ્ચર્ય સ્વર્ગનું દર્શન.

ટેબલો.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો.

મહેલ

ગઝબાન સુતે નઝર આવવે. અને ભયંકર સ્વપ્ન જોવું સ્વપ્નામાંથી ભયભીત દશામાં જાગ્રત થવું અને પોતાના નોકરને પરેજગાર ઓરતને બોલાવવા માટે હુકમ આપવો. નોકરનું જવું. પછી કોતવાલનું આવવું અને પોતાના ઉપર ફોજ લેઇને ચઢેલા વજીરજાદા રસીદની ખબર આપવી. કોટવાલે રશીદ ગાદીનો હકદાર છે. એવું ગઝબાનના રૂબરૂ સાબીતી કરી બતાવવું. ગઝબાનનું ગુસ્સે થવું અને કોટવાલનું નાસી જવું. એક સીપાઇનું આવવું અને રશીદ વઝીરજાદાની ફોજ લઇને ચઢાઇ કરવાની ખબર આપવી અને ગઝબાને પણ યુદ્ધ કરવા માટે હુકમ આપવો. જાસુસ સીપાઇ આવી રશીદના યુદ્ધની ફતેહ થવાની ખબર આપે છે. ગઝબાન એકદમ અજાયબ થઇ પોતે જે જે ગરીબો તેમજ અપંગોના હક જબરદસ્તીથી લેઇ લીધા હતા તેઓને તેનાથી બમણા પાછા આપવાનો હુકમ કરે છે અને પુન્ય અને ધર્મ કરવાનો ઓર્ડર આપે છે અને પરેજગાર ઓરતને બોલાવવા માટે કહે છે. પરેજગાર ઓરત (આબેદા)નું આવવું. તેના આગળ પોતાના સ્વપ્નાનો હાલ કહે છે ગઝબાનનું તોબા કરવું અને પોતાના ખુદાને ખરો માનવો. ઘણોજ નીરાશ થાય છે તે એટલામાં અસમતઆરાનું પોતાના મોંપર નકાબ નાખીને આવતાં જોઇ પરેઝગાર ઓરત (આબેદા)નું ડરવું અને જવું અને અસમતઆરાનું આવવું. ગઝબાનનું બેભાશ થઇને પડવું. અસમતઆરા ગઝબાનનું માથું કાપી નાંખે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

જગલોલનું મકાન.

જગલોલના લગ્ન ખલાસ થયા બાદ રેસની ટીપના પુજારી અને પૈસાપરસ્ત જગલોલની પોતાની બૈરી સાથે વાતચીત.

પ્રવેશ ૩ જો.

દીલરૂબા તથા રશીદ અને હમીદનું ગમગીન બેઠેલા દેખાવું. ગઝબાનના મર્યાની ખબર દીલરૂબાને આપવી. અસ્મતઆરાનું ગઝબાનનું માથુ લઇને આવવું. દીલરૂબાએ પોતાના ભાઇના ખુનનું વેર લેવા સોગન ખાવા.

બનામે ખુદા.

ખુદી ઔર ખુદા નાટકનાં ગાયનો.

સાહેલીઓ. ૧

તુજકો પાયા પાલનહારા નીરંજન નીરાકાર

બીનતી સારી સુન લે હમારી કર તું જારી રેહમ બારી

સાખી

સાંઈ અખીયાં ફેરીયાં તો બેહરી મુલક તમામ

ટુક એક નજર હો રહમકી તો લાખું કરે સલામ

દામન ઉઠાએ કયું કોઇ દરસે તેરે

ખાલીકભી હો રહેમ તેરી ઝાતમેં મામુર હે અમીરો રહીમ.

હો નજર મેહશર પર તેરી— તુજકો૦

સાહેલીઓ. ૨

કોયલીયાં કુક કરે હર બાર હો જાન પ્યારી ઝુલે અંબવાકી ડાલ

નસીમ ખાતીર કયસી ચલી હે પેન્ગ અપની

બડાવો હો બહાર આજ— કો૦

સાખી

ફુલી ફુલવારી હે કુદરતકી યે હરયાલી હે

ઝુમતી બાદે સબાસે હર એક ડાલી હે

રૂખે ખુરશીદ તો ઝુલફોંકી કહાં જારી હે

રોઝે રોશનપે અગર આઇ ઘટા કાલી હે— કોયલીયા૦

અસ્મતઆરા અને ચંબેલી. ૩

જા જાઓ ચંબેલી ન્યારી આલી મતવાલી

પ્યારી ચંચલ કયું મચલાઇ હય.

જાવું જાવું તુજપર બલહારી રે

સ્યાની સ્યાની રંગીલી પ્યારી રે— જા૦ જા૦

જાઆં..................કહાં..............વહાં...ઉંહું જા૦ જા૦

ચંબેલી અને અસમતઆરા. ૪

બાંકા સીપઇયા સાજનવા હુવા હાઝીર હે લીજીએગા

જબાની

મુંહ કયું ફીરાતી હો ક્યા મેહમાનકો દેખકર શરમાતી હો

દેખો દેખોજી અય દીલરૂબા જીસ્કો બુલાયા વો હે ખડા

બાંકા સીપઇયા૦

નહીં ચંબેલી મુજકો સતા નહીં બાતેં તું એયસી બના.

નહીં જીયરા મેરા જલા

હાં હાં હાંજી સમજી યેહ બાત દાલમે હય કુછ કાલેસી બાત

અસમતઆરા અને રશીદ. ૫

શાદમાન શાદમાન મેહરબાન જગમેં તુમ સુખ પાવ (૨)
જા આ આ આ આ આ વો— શાદમાન૦
આન મીલાથા એક પરદેશી ભુલ નહીં તુમ જાનાજી
દરશનબીન તરસેગી અખીયાં ફીર મુખડાં દીખલાનાજી (૪)
ધ્યાન રહેગા સુબહો શામ મુજકો સમજીએ ગુલામ
યાદ કરૂંગી મેં મુદામ લીજીએ મેરા સલામ— શાદમાન૦

ગુલનાર અને દીલરૂબા. ૬

ઉસ્કો લાઇ ખુલા જો હય રંગીલા જવાન
કરો ગમ ના અય જાન પ્યારી મોરી માન
નીકલે દીલકે અરમાન
ચલી પ્યારી ભોલી પીયરવાલાને આતે જાતે
જાનાંસે આંખે લડાના કયું સચ હે ના ! હાં હાં સચ હે
નીકલે દીલકે અરમાન૦
આંખે બીછાવું તો જાકે લીઆવો પીયરવાકો સવરીયા
નીકલે દીલકે અરમાન૦

ગુલનાર ૭

સાખી

ખુશબુએ ઇશ્ક બેઠી હે છુપકર રૂમાલમેં
સાથી તુમારા હોગા ન કુરકતકે હાલમે.
કેસા રૂમાલ પ્યારા દેખના

ઇતર ઇસમેં ચાહત ઉલફતકા હે મેહકતા હે છોટા છોટા નાઝુક
ન્યારા રૂમાલ પ્યારા દેખના
અબ તોરે ગરવા આએ ખુશતર બનકર મનહર નહી
કરો જીયા એકરાર—ઇતર

ગુલનાર. ૮

આગોશમેં દીલજાની ઉભરી જવાનીરે
ચોરી છુપીસે આઇ કયસી શ્યાનીરે
આહા જી વાહ વાહ પ્યારી ઉડે યું લુત્ફે ભારી
હાં જાની આના હાં આના આવો— આગોશ૦

ઝગલોલ. ૯

માજી ઝીતા ખેલ ખેલા કયસા પાસા ડાલા
ગુલશન મેરે નસીબુંકા જયસે ફુલા ગુલ્લ લાલા
પાયા ટીપકો ઘર એયંઠ કયા બખ્ત હુવા હે બાલા
દેખોજી લાયા હુ થોંડુકે મેં ઇતને નામ
લાઉંગા લાઉંગા જીતકે મંય ઘર એંઠે કીતને દામ—માજી૦

અસમતઆરા. ૧૦

પ્યારા નીરંજન ન્યારા નીરાકાર આસા તોરી પલ છીન
નીસદીન ફીરદીગાર— પ્યા૦
જગતકે ઓર દેવો સકલ નીત ગાવત તેરોહી ધ્યાન
જગતવાલી દુખ નીવાર પાર કર દે તુંહી પાર— પ્યારા૦

ડરાપ પહેલા.

સાહેલીયાં ૧૧

નહીં કરો એજી હાં પ્યારી તન મન હો એકરાર— નહીં૦
નહીં જુયા કરો એઝાર દેયે સબ્ર તુમે કીરતાર—નહીં૦
રીમ ઝીમ રીમ ઝીમ મેહા બરસે બીજલી કરે ચમકાર
કોયલ પાપી પી પી પુકારે તીર કલેજે પાર રે— નાહીં૦

અસમતઆરા. ૧૨

સું ઝુલ્મ કર ના ઝાલીમ લુત્ફો કરમકે બદલે
આખીર મીલેંગે તુજકો ઝુલ્મો સીતમકે બદલે
ઇસ ઝુલ્મ નારવાંકી આખીર સઝા મીલેગી
દોઝખ કરાર હોગા બાગે ઇરમકે બદલે
દોલત ન સાથ હોગી અઝમત ન પાસ હોગી
કીડે કફનમેં હોંગે દામો દીરમકે બદલે
ઇસ અયશ આરઝી પર ભુલા હુવા હે નાહક
મીટ્ટીકી કબ્ર હોગી જાહો હશમકે બદલે

લયલા. ૧૩

હાંજી ચલે આતે હેંમેરે રે બાંકે તીરછે રંગીલે જવાન
એજી બાંકે તીરછે રંગીલો જવાન
કીસકીસકો ચાહું કીસસકીકો બ્યાહું
એજી આશક હુવે હુંય હજાર
એજી મેરે આશક હુવે હય હજાર— હાંજી ચલે૦

જગલોલ અને લયલા ૧૪

કારી કારી કારી મારી તુંને પ્રેમ કટારી મોરી જાન
જાઉં વારી વારી વારી તોપે બલહારી જાઉં મોરી જાન
ચલ હટ જા પરે હટ જા મોહે ન સતા
લે લે ગોદમેં પ્યારી મોહે લે લે ગોદમેં
કારી કારી કારી કારી૦

અસમતઆરા. ૧૫

અજબ હે ખતે પેશાની જીસે તકદીર કેહતે હેં
યે હે મશહુર ઇસકો અર્શકી તહરીર કેહતે હેં
કોઇ ખુશ વક્તાહી મનઝીલપે પોંહચા હો તો પોંહચા હો
હમેશાં સાપકો ભડકાતી હે યેહ તકદીર કહેતે હેં
જમાના તંગ હે ઇસસે હરએક ઇનસાન હેરાં હે
પરેશાનીકી ઇસકો જાગતી તસવીર કહેતે હેં

નોકર. ૧૬

મય ચંચલ આફત હું શીતના બડા સ્યાના બડા દાના
મંય સીધા સીધા હું કીતના હું નટખટ ફરજાના
મંય ચાહું જીસે બેહકાવું જીસે ફુસલાવું જીસે ધમકાવું
જીસે અંતર મંતર જંતર તંતર સારી સારી બાતેં
મેરી વાહ વાહ...................... મંય૦

ઝગલોલ અને લયલા. ૧૭

ઓ સીતમગર મત અકડ કર ચલ સંભલકર
જા જા પરે જા મુવે તુને કયા સમજકે કહા
અરે ઓ મુવે તુને કયા સમજકે કહા
મંય હું તેરા શોહર ઓર તું હે મેરી બીબીજી બીબીજી
જા જા પરે જા મુવે તુંને કયા સમજકે કહા–અરે ઓ

કરમકર મેરે હાલપર અય કરીમ
તું હય દુર્યોધન ઓર મંયતેરા ભીમ
કયું જવાની ખો રહે હો શાદમાનીકે લીએ
યહાં તો મજનું રો રહા હય તુજ દીવાનીકે લીએ

ડ્રાપ દુશરા.

૧૮

ચીજ

દીલમીલ ગાઓ મુબારકબાદી સબકો હુઇ આજ શાદી
એશો ખુશીકા ઝમાના આયા દુર હુઇ નમુરાદી
છોટા મોટા બચ્ચા બાલા નીલા પીલા ગોરા કાલા
કમતર બરતર અદના આલા ઇઝતવાલા દોલતવાલા
ગમકા ઉલ્લુ સબને પાલા ગે ઘોટાલા ગડબડ ઝાલા
અલ્લાહ તઆલાને સંભાલા— દીલમીલ ગાઓ૦
રીમ ઝીમ રીમ ઝીમ મેંગવા બરસે બીજલી કરે ચમકારે
કોયલ પાપી પી પી પુકારે તીર કલેજે પારરે.

૧૯

જીયા તરસે બદલીયાં બરસે સખી દીન કયસે કટેંગે બહારકે
જીયા જાઓ—ગભરાએ કીસે જોબન દીખાવું સમારકે—જીયા તર
ભવરા ગુંજે ડાલી ડાલી કોયલ બોલે કાલી કાલી
સેજ રીયા ખાલી ખાલી પીયા નહી આઓ
જીસે જોબન દીખાવું સમારકે—જીયા તર

તમામ શુદ.